

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Інтеграція національної системи вищої освіти в Європейський освітній простір передбачає поступове впровадження європейських норм і освітніх стандартів до змісту вищої освіти, підготовку професійно-компетентних фахівців. Професійна компетентність формується в процесі підготовки у вищому навчальному закладі, спрямовуючись на набуття майбутнім фахівцем знань, умінь, позитивних ставлень, мінімального досвіду професійної діяльності та поведінкових моделей особистості у професійному середовищі. Учитель має не лише розуміти сучасні світові вимоги до навчально-виховного процесу школи першого ступеня, а й бути здатним до їх реалізації у практиці навчання й виховання; бути не лише підготовленим до організації навчальної діяльності молодших школярів як педагогічної взаємодії, що спрямована на розвиток кожної особистості, а й бути спроможним її організувати в класі під час уроків з різних навчальних предметів. Таким чином, необхідними умовами ефективної професійної діяльності майбутнього вчителя початкових класів є знання та вміння з циклу фахових дисциплін, досвід діяльності та особистісні ставлення до педагогічної професії. Отже, підготовка майбутнього вчителя має бути спрямована на набуття ним здатності вирішувати типові та проблемні ситуації, які можуть виникнути під час навчання і виховання молодших школярів.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій свідчить про те, що у педагогіці та психології вищої школи активно досліджується проблема професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів як компетентного, здатного до саморозвитку.

Ретроспективу проблематики професійної підготовки у вітчизняній і зарубіжній науковій думці із виокремленням періодів і етапів дослідження здійснено Н. Гузій. Історико-логічний аналіз становлення та розвитку професійної підготовки вчителя із визначенням чотирьох етапів, поданий у роботі Л. Хомич. Ретроспективний аналіз соціально-педагогічних досліджень професійної підготовки вчителів презентований у монографії Л. Петухової, світові концепції й досвід підготовки майбутніх педагогів у вищій школі України на сучасному етапі – у монографії О. Комар. Схарактеризовано стан розробленості проблеми у філософській, психолого-педагогічній і педагогічній літературі, виокремлено недоліки у професійній підготовці майбутнього вчителя початкових класів – у монографії О. Митника.

Детальний аналіз розвитку професійної підготовки майбутніх учителів у контексті реформування початкової освіти здійснено у монографічних дослідженнях Л. Коваль. Автором подано детальну характеристику чотирьох етапів: 1956 – 1971 рр. – становлення педагогічної освіти, 1972 – 1984 рр. – удосконалення вищої педагогічної освіти в умовах реформування початкової школи, 1985 – 1995 рр. – оновлення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, 1996 – по цей час – розвиток професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах входження до загальноєвропейського освітнього простору. Не залишилося поза увагою науковця й особливості підготовки майбутніх учителів у зарубіжних країнах, а саме – спрямованість на формування професійних компетентностей майбутніх учителів, інноваційний характер навчання, який передбачає суб'єкт-суб'єктні взаємини між викладачем і студентами, впровадження різних технологій навчання [3, с. 46].

Досвід модернізації професійної підготовки вчителів початкових класів у зарубіжних країнах вивчала Н. Глузман. Автором визначено напрями реформування педагогічної освіти в країнах європейського регіону та зміст інновацій, виокремлено моделі підготовки педагогів у зарубіжних країнах, наведено вимоги державних стандартів підготовки педагогів у контексті соціально-особистісних компетенцій, розглянуто методи оцінювання компетентності педагога [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасний стан підготовки майбутніх учителів у педагогічних ВНЗ, підходи до її модернізації висвітлюються у працях Т. Байбери, Н. Бібік, О. Бігич, І. Богданової, В. Бондаря, О. Біди, О. Бережної, А. Вербицького, С. Гончаренко, Н. Глузман, В. Гриньової, Н. Гузій, П. Гусака, Н. Кічук, Л. Коваль, Я. Кодлюк, А. Коломієць, О. Комар, А. Коржуєвої, В. Краєвського, К. Крутій, Н. Кузьміної, З. Курлянд, Є. Лодатка, О. Матвієнко, Н. Морзе, О. Морєва, І. Пальшкової, Л. Петухової, О. Пехоти, В. Попкова, О. Савченко, В. Сластьоніна, С. Скворцової, І. Соколової, Р. Хмелюк, О. Хижньої, Л. Хомич, Л. Хоружі, А. Хуторського та ін.

Аналіз трактувань змісту цього поняття дозволив виділити два підходи: по-перше, науковці розглядають підготовку вчителя як результат навчання у вищому педагогічному навчальному закладі; по-друге – як процес опанування професії у ВНЗ майбутнім учителем.

Одноставної думки щодо розуміння цього поняття, в тому числі й підготовки вчителя початкових класів до навчання учнів математики досі немає.

Формування цілей статті – аналіз та уточнення змісту поняття «підготовка вчителя початкових класів», презентація власного розуміння поняття «підготовка майбутніх учителів до навчання математики молодших школярів».

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійну підготовку як процес навчання у педагогічному ВНЗ досліджують О. Абдулліна, К. Авраменко, Г. Кловак, О. Комар, С. Нікітчина, О. Пехота, О. Савченко, В. Сластьонін, А. Старєва, Л. Хомич та ін.

Вивчаючи проблему підготовки вчителя до особистісно зорієнтованого навчання, О. Пехота та А. Старєва визначають професійну підготовку вчителя об'єктивно існуючим процесом навчання (викладання і учіння), засвоєння майбутнім педагогом професійних загальнопедагогічних і методичних знань, вироблення відповідних умінь і навичок студентів у процесі педагогічної практики, формування в них потреб самоосвіти, самовдосконалення й самореалізації; досягнення з цією метою єдності педагогічної теорії і практики, фундаментальності та мобільності, науковості й культуровідповідності професійних знань і умінь [6].

Е цьому ж контексті, досліджуючи підготовку майбутнього вчителя-дослідника, Г. Кловак розглядає професійно-педагогічну підготовку як процес навчання студентів з психолого-педагогічних дисциплін у науково-дослідній і навчально-практичній роботі. При цьому, на думку автора, всі дисципліни психолого-педагогічного циклу в комплексі повинні визначати професійну спрямованість педагогічного закладу, бути ядром професійної підготовки студентів [2].

Дійсний член НАПН України О. Савченко визначає у якості головної ознаки навчально-виховного процесу у вищому закладі освіти – системність, підкреслюючи, що в основі формування професійної підготовки вчителя повинна лежати особистісно зорієнтована модель освіти.

Аналогічної думки дотримується Л. Хомич, передбачаючи формування системних знань про людину як суб'єкта освітнього процесу, що поєднує навчання, виховання та розвиток. Ця системність задається не стільки включенням відповідних дисциплін до навчального плану, скільки всією організацією навчання в педагогічному навчальному закладі, коли кожна дисципліна розглядається, з одного боку, як засіб загального розвитку майбутніх педагогів, а з іншого, - як основа їхньої подальшої професійної діяльності [8, с. 127].

Трактування професійної підготовки вчителя як системи дотримуються у своїх дисертаційних дослідженнях О. Абдулліна, К. Авраменко, В. Будак, С. Нікітчина, О. Пехота, А. Старєва, Л. Хомич та ін.

Таким чином, можна говорити про дослідження підготовки вчителя, як процесу, у широкому сенсі – як системи підготовки у педагогічному ВНЗ (О. Абдулліна, О. Дубасенюк, Л. Хомич, К. Авраменко, С. Нікітчина, О. Пехота, В. Будак, А. Старєва та ін.) та у вузькому – спеціальному, - коли вивчаються окремі компоненти такої системи (Л. Хомич, О. Савченко, Л. Хоружа, Н. Глузман, О. Біда, Л. Ізотова та ін.). Тому науковці вдаються до розробки моделей як загальних, так і часткових. У цьому сенсі доречно відзначити дослідження Н. Кузьміної, В. Сластьоніна (моделі особистості вчителя), І. Казанжі, О. Кіліченко,

М. Прокоф'євої, О. Отіч, О. Савченко, Л. Хомич та ін., які присвячені розробці моделей підготовки вчителів, зокрема вчителів початкових класів.

У дослідженнях О. Комар, Л. Кадченко, В. Ковальова, О. Митника, Л. Хомич, Л. Хоружої, В. Сластьоніна, О. Мороза та ін. підготовка вчителя розглядається і як результат навчання у педагогічному ВНЗ.

Так В. Сластьонін, досліджуючи підготовку вчителя як результат навчання у педагогічному ВНЗ, *визначає наступні структурні компоненти* професійної підготовки до педагогічної діяльності: *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний*. Автор робить акцент на необхідності формування у студентів теоретичних знань в обсязі достатньому і необхідному для того, щоб випускник педагогічного вузу, засвоївши їх, міг: а) будувати свою професійну діяльність на високому науково-педагогічному рівні; б) самостійно вивчати, описувати і пояснювати реальні педагогічні явища, приймати обґрунтовані професійні рішення; в) самостійно добувати науково-педагогічні знання, вміло і швидко орієнтуватися в потоці надходить інформації [7, с. 14-28].

Окреслюючи підготовку вчителя як динамічний процес, В. Ковальов визначив її головну мету – формування такої професійної якості як готовність до роботи в школі [4].

О. Комар наголошує, що підготовка студентів виступає засобом формування готовності до професійної діяльності, готовність є результатом і показником якості підготовки, що реалізується і перевіряється в діяльності виконання практичних завдань (педагогічна практика, професійна діяльність); діяльність виступає метою підготовки і водночас виконує функції її регулювання та корекції [5].

Готовність до професійної педагогічної діяльності розглядається науковцями (Н. Кічук, Л. Кондрашова, О. Мороз, О. Пехота, В. Сластьонін, Г. Троцько та ін.) як складне соціально-педагогічне явище, яке містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості і систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій.

Таким чином, професійну підготовку вчителя в широкому розумінні дослідники переважно розуміють як невід'ємну складову системи вищої педагогічної освіти (О. Абдулліна, К. Авраменко, Є. Бондаренко, В. Бондар, В. Лозова, В. Кушнір, С. Нікітчина, О. Пехота, Л. Сущенко, С. Сисоєва, Г. Троцько, Л. Хомич та ін.) і як результат навчання у вищому педагогічному закладі (О. Комар, О. Митник, Л. Кадченко, В. Ковальов, Л. Хомич, Л. Хоружа, В. Сластьонін, О. Мороз і т.д.).

Отже, аналіз трактувань цієї дефініції дозволяє стверджувати, що поняття «професійна підготовка» слід розуміти як систему, головною метою якої є оволодіння майбутніми педагогами знаннями із загальнопедагогічних та спеціальних (фахових) дисциплін, набуття ними практичних вмінь і навичок, мінімального досвіду професійної діяльності; розвиток особистісних якостями, вагомих з професійної точки зору, розкриття творчого потенціалу особистості.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Під підготовкою вчителя початкових класів до навчання учнів математики розуміємо: 1) процес набуття майбутнім учителем початкових класів методичної компетентності у навчанні математики молодших школярів; 2) результат процесу підготовки, який відповідає бажаному рівню сформованості методичної компетентності.

Метою процесу підготовки майбутнього вчителя до навчання молодших школярів математики є набуття майбутнім учителем початкових класів методичної компетентності у навчанні математики молодших школярів.

Для реалізації цієї мети потрібне зміщення акцентів у процесі підготовки з оволодіння студентами методичних знань та вмінь, у бік їх застосування, набуття майбутніми вчителями мінімального досвіду професійної діяльності. Розв'язування цього завдання вимагає застосування у процесі підготовки сучасних начальних технологій, які дозволяють набутти студентам досвіду практичної діяльності ще у стінах ВНЗ; цією технологією є технологія контекстного навчання.

Результатом процесу підготовки є набуття випускниками педагогічного ВНЗ методичної компетентності бажаного рівня. Для цього потрібне докладне вивчення

структури методичної компетентності у навчанні молодших школярів математики, характеристика сформованості окремих складових її, що відповідає окремим рівням сформованості; і на цих основах формулювання рівнів методичної компетентності.

Таким чином, перспективу подальшого дослідження цієї проблеми ми бачимо у аналізі педагогічних технологій у вищій школі, що реалізують цілі компетентнісного підходу, у визначенні структури та рівнів сформованості методичної компетентності вчителя початкових класів у галузі викладання математики в початковій школі.

Література:

1. Глузман Н. А. Методико-математична компетентність майбутніх учителів початкових класів : [монографія] / Н. А. Глузман // — К. : ВИЦА ШКОЛА–XXI, 2010. — 407 с.
2. Кловак Г. Т. Підготовка майбутнього вчителя-дослідника: теорія і практика : монографія / Г. Т. Кловак. — К. : Науковий світ, 2004. - 317 с.
3. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку початкової освіти: технологічний підхід : монографія / Л. В. Коваль. — Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. - 330 с.
4. Ковальов В. П. Формирование профессиональной готовности учителя начальных классов к работе в малокомплектной сельской школе : дисс. ... докт. пед. наук / В. П. Ковалев. — Чебоксары, 1998. — 391 с.
5. Комар О. А. Авторська система підготовки майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтерактивної технології у професійній діяльності // Наукові записки. Серія : Педагогіка / О. А. Комар // [Електронний ресурс] — 2009. — № 5. Режим доступу : <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1154/1/Komar.pdf>
6. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія / О.М. Пехота, А.М. Старева. - Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2005. - 272 с.
7. Слостенин В. А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе: содержание, структура, функционирование // Профессиональная подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / В. А. Слостенин. — М. : МГПИ, 1982. — С.14-28.
8. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Л. О. Хомич. — К., 1999. - 408 с.

У статті поданий аналіз змісту поняття «підготовка вчителя початкових класів» та презентовано власне розуміння поняття «підготовка майбутніх учителів до навчання математики молодших школярів».

Ключові слова: професійна компетентність, методична компетентність, підготовка вчителя початкових класів.

В статье поданный анализ содержания понятия «подготовка учителя начальных классов» и презентовано собственное понимание понятия «подготовка будущих учителей к обучению математики младших школьников».

Ключевые слова: профессиональная компетентность, методическая компетентность, подготовка учителя начальных классов.

In the article the given analysis of maintenance of concept «preparation of teacher of initial classes» and the own understanding of concept «preparation of future teachers to the studies of mathematics of junior schoolchildren» is presented.

Keywords: professional competence, methodical competence, preparation of teacher of initial classes.